

mgr Magdalena Nawrot
mgr Marta Ostrowska

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie
Katedra Bezpieczeństwa Międzynarodowego

Prowzrostowa rola struktur klastrowych – szanse dla regionu Podkarpacia

WPROWADZENIE

Rozwój regionalny determinowany jest wieloma czynnikami. Jednym z istotnych czynników warunkujących odrabianie dystansu między lepiej i słabiej rozwiniętymi obszarami kraju są inicjatywy klastrowe. Klastry, wpływając na poprawę jakości otoczenia biznesowego oraz stymulując wzrost innowacyjności, produktywności i przedsiębiorczości w regionie, przyczynić się mogą do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej regionu zarówno dla kapitału krajowego jak i zagranicznego. Inwestycje napływające do klastrów są zwykle bodźcem do rozwoju obszarów, na terenie których zlokalizowane są struktury gronowe [Bojar i in., 2008, s. 55]. W ostatnich latach znaczenie klastrów i struktur klastrowych wzrosło, a poza oddolnymi inicjatywami klastrowymi przedsiębiorstw coraz silniejsze są wysiłki rządów zmierzające do wspierania klastrów, zaś polityka proklastrowa (klastering) staje się istotnym elementem polityki gospodarczej również w Polsce. Szczególnie obiecujące z perspektywy rozwoju gospodarczego są klastry skupiające przedsiębiorstwa i jednostki badawcze funkcjonujące w sektorach wysokich technologii. Powiązania kooperacyjne sprzyjające rozwojowi przedsiębiorczości i innowacyjności, kształtujące się w ramach klastrów są korzystnym bodźcem do wzrostu gospodarczego Polski i zmniejszania międzyregionalnych różnic rozwojowych w jej obrębie. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie roli struktur klastrowych jako czynnika wspierającego rozwój regionalny. Praca została napisana w oparciu o przegląd literatury, analizę danych ilościowych i analizę opisową danych jakościowych. Zastosowano też studium przypadku Doliny Lotniczej jako przykład korzystnego wpływu struktur klastrowych na rozwój regionu Podkarpacia.

NAJWAŻNIEJSZE DEFINICJE

Klastry, zgodnie z definicją M.E. Portera, są „geograficzną koncentracją wzajemnie powiązanych wyspecjalizowanych firm, dostawców usług, firm zaopatrze-

niowych, kooperantów, a także związanych z nimi instytucji tworzących otoczenie biznesowe, konkurujących między sobą, ale również współpracujących” [Porter, 2003 s. 253]. Obszar geograficzny grona obejmować może nie tylko pojedyncze miasto, ale nawet region, państwo lub też grupę państw sąsiadujących ze sobą.

Natomiast w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki z 02.12.2006 r. w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi [§ 13 pkt 2] klastr został określony jako „przestrzenna i sektorowa koncentracja podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności oraz co najmniej dziesięciu przedsiębiorców, wykonujących działalność gospodarczą na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurujących i współpracujących w tych samych lub pokrewnych branżach oraz powiązanych rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią przedsiębiorcy”.

W większości definicji podkreśla się zwykle te same cechy wyróżniające grona od innych struktur. Są to:

- koncentracja geograficzna – występowanie na danym obszarze wielu współistniejących i współzależnych firm;
- współzależność – wzajemny wpływ i sieć współpracy między przedsiębiorstwami a instytucjami (uniwersytetami, ośrodkami badawczymi, stowarzyszeniami branżowymi, izbami handlowymi itp.);
- koncentracja sektorowa i ponadsektorowa obejmująca pionowe i poziome powiązania;
- nieustanna kooperacja i konkurencja (kooperencja);
- specjalizacja.

Zaawansowanie w rozwoju technologii informacyjnej sprawia, że korzystna dla przedsiębiorstwa jest współpraca z innymi podmiotami w ramach klastra. Prowadzi ona do tworzenia wiedzy innowacyjnej, a w efekcie wypracowania lepszych rozwiązań niż byłoby to możliwe w przypadku koncentrowania się na odkrytych w firmie udoskonaleniach. Współpraca w ramach klastra często odbywa się między konkurentami i pozwala na skorzystanie z występujących wewnątrz struktur klastrowych efektów synergicznych. Kooperencja (połączenie konkurencji z kooperacją) umożliwia powstawanie aliansów terytorialnych [Markowski, 2006].

Stopień współpracy i efekty gospodarcze klastrów są zależne od poziomu rozwoju gospodarczego. W krajach rozwijających się klastry są mniej zaawansowane, a firmy działające na ich obszarze koncentrują się na kluczowych zadaniach. Specjalistyczna infrastruktura lokalna i instytucje, np. stowarzyszenia branżowe, są nieliczne lub nieefektywne. W miarę wzrostu poziomu rozwoju gospodarczego, klastry pogłębiają się i stają się bardziej wyspecjalizowane [Ketels, Memedovic, 2008, s. 379].

STYMULACYJNA ROLA KLASTRÓW

Dzięki efektom synergii wartość dodana powstała w klastrze jako całości przewyższa wartość dodaną, jaką mogłyby wytworzyć pojedyncze firmy. W wyniku działalności w ramach grona możliwe jest osiągnięcie większej efektywności funkcjonowania; innowacyjności (poprzez dyfuzję *know-how*) oraz ograniczenie barier wejścia na rynek klastra, co z kolei stymuluje przedsiębiorczość i sprzyja tworzeniu nowych miejsc pracy [Mikołajczyk, Kurczewska, 2008].

Jak wskazują różne badania empiryczne, klastry mogą być motorami rozwoju regionów, a także krajów. Konkurencja między przedsiębiorstwami funkcjonującymi w obrębie struktur klastrowych wzmacnia rywalizację, niejako wymuszając intensyfikację działań proinnowacyjnych. Nakłady na działalność naukowo-badawczą i wsparcie ze strony instytucji prywatnych i publicznych przyczyniają się do poprawy klimatu inwestycyjnego, przez co więcej firm dąży do podejmowania działalności na tym obszarze. Poprawa klimatu biznesowego, jaka ma miejsce wskutek rozwoju sieci produkcji i dystrybucji, przyczynia się do wzrostu atrakcyjności regionu dla inwestorów zagranicznych. Wskutek pojawiania się coraz bardziej wyspecjalizowanych firm, poprawiają się także wskaźniki rynku pracy. Beneficjentem efektu *spillover* jest więc też społeczność regionu, dla której intensyfikacja działań w klastrze oznacza wzrost poziomu dobrobytu [IBGR, 2009].

Z badań przeprowadzonych przez Komisję Europejską wynika istnienie pozytywnej korelacji między funkcjonowaniem klastrów a wielkością dochodu na 1 mieszkańca oraz innowacyjnością regionu. Jej skala zależy od siły gron na danym obszarze. Badania przeprowadzone przez M. Portera dowodzą, że dynamika zatrudnienia jest większa w silniejszych klastrach. Wzrost zatrudnienia można obserwować nie tylko w branży związanej z gronem, ale też w innych. Przykłady klastrów potwierdzających tę tezę to: Madison, Grenoble, a także grona w Niemczech, Szwecji i Francji [Dzierżanowski i in., 2011, s. 7].

REGION PODKARPACIA

Główne wskaźniki makroekonomiczne plasują województwo podkarpackie wśród regionów o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego w UE. Wartość produktu krajowego brutto w Polsce na mieszkańca, liczonego według parytetu siły nabywczej, wyniosła w 2009 roku 14 300 PPS, tj. 61% przeciętnego poziomu w UE-27. Na jednego mieszkańca województwa podkarpackiego przypadało 9,8 tys. PPS, a region osiągał 42% średniego PKB na mieszkańca UE-27. Udział województwa podkarpackiego w tworzeniu PKB Polski wyniósł w 2009 roku 3,8%. Dla porównania, województwem o najwyższej kontrybucji było województwo mazowieckie (21,9%) [Eurostat ([http](http://))].

Podkarpacie jest regionem rolniczym, co trzeci mieszkaniec tego regionu zatrudniony był w pierwszym sektorze. Stopa bezrobocia od ponad dekady utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie. W 2010 r. wyniosła 11,7% i była jedną z najwyższych w Polsce, znacząco przewyższając średnią dla krajów Unii Europejskiej (9,7%). Region ten charakteryzuje się także najwyższym odsetkiem bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 1 roku (37,4%). Korzystnie na tle innych województw Polski Podkarpacie wypada natomiast pod względem nakładów na badania i rozwój na 1 mieszkańca – 330 zł/rok, wobec średniej dla Polski na poziomie 273 zł/mieszkańca/rok [wszystkie dane za GUSb, 2012], co w dużym stopniu jest skutkiem funkcjonowania w regionie struktur klastrowych.

Oprócz stosunkowo niskiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego Podkarpacia, największymi barierami dla wzrostu są niewątpliwie nadal niski poziom dochodów, relatywnie słaby stan infrastruktury technicznej, telekomunikacyjnej, a także ciągle niska konkurencyjność tego regionu. Problemem regionu są także migracje, niski wskaźnik urbanizacji i nadal relatywnie niewielki udział sektora usług. Czynniki hamujące rozwój struktur gronowych to zbyt niskie inwestycje w B+R, zbyt mały dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania, bariery prawne, a także często niedostosowanie polskich przedsiębiorców do warunków kooperacji (wolą oni tylko konkurować) [za: Maj, Rychlicki ([http](http://))].

POTENCJAŁ KLASTROWY PODKARPACIA

W województwie podkarpackim do dominujących gałęzi przemysłu należą lotniczy, elektromaszynowy, chemiczny (szczególnie farmaceutyczny), spożywczy, a także informatyczny; szereg innych można natomiast zaliczyć do charakteryzujących się wysokim potencjałem rozwojowym [Plawgo, 2007, s. 96]. Według stanu na koniec 2011 r., w regionie funkcjonowało 15 inicjatyw klastrowych, z czego 11 zlokalizowanych było w Rzeszowie. Najwięcej, bo po 3 klastry powstały w branżach lotniczej i informatycznej oraz po 2 w branży turystycznej i przemyśle maszynowym [PARP, b.r.w., s. 7]. Na Podkarpaciu działają także klastry i inicjatywy klastrowe w branży odlewniczej i spawalniczej, przetwórstwa tworzyw sztucznych, energii odnawialnej czy żywności ekologicznej. Rozwijające się grona dają duże szanse nawiązywania współpracy z innymi województwami (m.in. rolnictwo, zdrowa żywność, informatyka) i zagranicą (lotnictwo, turystyka¹) [Maj, Rychlicki ([http](http://))].

Podkarpacie jest regionem dysponującym dużym potencjałem do tworzenia klastrów. Do jego najważniejszych cech stymulujących atrakcyjność inwestycyjną i sprzyjających tworzeniu gron należą [por. Godlewska-Majkowska, Zarębski, 2011]:

¹ We współpracy z Ukrainą funkcjonuje już Bieszczadzki Transgraniczny Klaster Turystyczny.

- znajdujące się w regionie ośrodki badawcze i akademickie (15 uczelni wyższych);
- dostęp do połączeń komunikacyjnych – autostrada A4, międzynarodowy port lotniczy;
- korzystne położenie geograficzne;
- występowanie surowców mineralnych oraz kopalnianych;
- prężny rozwój w przemyśle lotniczym, farmaceutycznym, informatycznym, spożywczym;
- dostępność wysoko kwalifikowanej siły roboczej;
- Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny w Rzeszowie;
- dynamiczny rozwój miasta Rzeszów;
- istnienie trzech Specjalnych Stref Ekonomicznych – Mieleckiej, Tarnobrzeskiej i Krakowskiej.

Dużą rolę spełnia także zainteresowanie instytucji i władz lokalnych w podnoszeniu atrakcyjności inwestycyjnej i polityce proklastrowej. *Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2013* za najważniejszy cel uznaje wzrost konkurencyjności oraz przestrzennej dostępności Podkarpacia, zaś w ramach pierwszej osi priorytetowej Konkurencyjna i Innowacyjna Gospodarka przewidziano liczne działania stymulujące innowacyjność i rozwój struktur klastrowych [*Regionalny Program Operacyjny...* (<http>), s. 4]. Również *Regionalna Strategia Innowacji na lata 2005–2013* zdecydowanie sprzyja rozwojowi klastrów na Podkarpaciu (np. rozwijanie współpracy międzysektorowej, promowanie współpracy nauki i biznesu czy budowa infrastruktury wsparcia innowacji). Podobny charakter ma *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2020*. W województwie występują także liczne instytucje wspierające przedsiębiorczość, takie jak Agencje Rozwoju Regionalnego – Przemyska (PARR), Mielecka (MARR), Tarnobrzeska (TARR), Rzeszowska (RARR), czy Regionalne Izby Gospodarcze w Przemysłu i Stalowej Woli [za: Maj, Rychlicki (<http>), s. 43–46].

W odróżnieniu od pozostałych regionów Polski przedsiębiorstwa przemysłowe Podkarpacia charakteryzują się dużą aktywnością innowacyjną – w latach 2008–2010, największy odsetek aktywnych innowacyjnie przedsiębiorstw przemysłowych wystąpił właśnie w województwie podkarpackim – 21,8%, a 20,7% ogółu przedsiębiorstw przemysłowych funkcjonujących na terenie województwa podkarpackiego uznano za innowacyjne. Dodatkowo, 16,1% przedsiębiorstw przemysłowych na Podkarpaciu w roku 2010 poniosło nakłady na działalność innowacyjną (2. miejsce w kraju). Należy zaznaczyć, że w sektorze usług udziały te były odpowiednio mniejsze, ale również na tle kraju relatywnie wysokie. Jednocześnie, podkreślić trzeba, że w roku 2010 aż 28,5% ogółu przedsiębiorstw z sektora przemysłowego i usług (najwięcej w kraju) uzyskało wsparcie publiczne na działalność innowacyjną [wszystkie dane za GUSa, 2012]. Świadczy to o znacznym potencjale tego regionu do rozwoju działalności opartej na wiedzy i innowacjach.

CASE DOLINY LOTNICZEJ

Historia przemysłu lotniczego na Podkarpaciu jest długa. Największa firma klastra przemysłu lotniczego Dolina Lotnicza, WSK PZL – Rzeszów S.A. zaczęła funkcjonować już w 1937 r. Przemysł lotniczy spełnia również teraz szczególnie istotną rolę w regionie Podkarpacia, które odpowiada za 90% krajowej produkcji w tej gałęzi, tutaj też działają największe w kraju firmy sektora lotniczego – wspomniany WSK PZL – Rzeszów S.A. oraz PZL Świdnik Sp. z o.o. [PARP, 2012, s. 8]. Rozwojowi klastrów lotniczych sprzyja obecność zarówno krajowych (Politechnika Rzeszowska), jak i zagranicznych ośrodków akademickich i badawczych (np. MTO Aero Engines). W omawianym regionie powstały już 3 klastry lotnicze – Dolina Lotnicza, Sieć „AVIA-SPLot” i Podkarpackie Powiązania Kooperacyjne.

Stowarzyszenia Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego Dolina Lotnicza zostało utworzone w 2003 r. Do kompetencji klastra należą czynności związane z produkcją i konserwacją samolotów oraz urządzeń powiązanych, działania B+R oraz proinnowacyjne w branży lotniczej, szkolenie kadr i ogólne wsparcie wzrostu tej gałęzi przemysłu (także za pomocą lobbingu) [PARP, 2012]. Dolina Lotnicza prowadzi szeroką kooperację zarówno krajową, jak i zagraniczną, a jej pozycja w łańcuchu dostaw lotnictwa światowego jest niezaprzeczalna. Klastr wcześniej nawiązał kontakty z zachodnioeuropejskimi przedsiębiorstwami, jak również firmami ze Stanów Zjednoczonych, co okazało się silnym motorem wzrostu [ECORYS, 2009]. W skład grona wchodzi 90 firm, a zatrudnienie znajduje w nim ponad 22 tysiące osób – w momencie powstawania 9 lat temu klastr składał się z 19 przedsiębiorstw zatrudniających łącznie 9 tysięcy ludzi [za: <http://www.dolinalotnicza.pl/en/1/1/>]. Na przestrzeni niecałej dekady zatrudnienie w samej Dolinie Lotniczej zwiększyło się o ponad 140%, nie można jednak zapominać, że procesy kooperacyjne i kooperacyjne z przedsiębiorstwami Podkarpacia niebędącymi członkami klastra również stymulująco wpływały na zatrudnienie i przedsiębiorczość w regionie. Dużą rolę w finansowaniu wzrostu Doliny Lotniczej ma Unia Europejska (62% w 2008 r.) [<http://www.eacp-aero.eu...>], a istotnym ułatwieniem funkcjonowania jest także obecność Specjalnych Stref Ekonomicznych. Długookresowym celem Doliny Lotniczej jest stworzenie na terenie Polski południowo-wschodniej jednego z wiodących regionów lotniczych w Europie.

PODSUMOWANIE

W ostatnim czasie na znaczeniu przybiera koncepcja polityki rozwoju gospodarczego opartego na klastrach (*cluster-based economic development policy*). Również w polityce Unii Europejskiej oraz polityce gospodarczej Polski klastry są jednym z ważniejszych elementów. Wpisują się one w realizację Stra-

tegiei *Europa 2020*, realizując priorytet „rozwój inteligentny, zrównoważony oraz sprzyjający włączeniu społecznemu”.

Grona, będące formą organizacji produkcji charakteryzującą się wysokim potencjałem innowacyjnym, skutecznością koncentrowania zasobów i środków, a także stymulowania współpracy są bodźcem do rozwoju społeczno-gospodarczego. Jeżeli są one zlokalizowane na terenie Specjalnych Stref Ekonomicznych, procesy pro wzrostowe w nich zachodzące mogą występować ze zwiększoną dynamiką [Ministerstwo Gospodarki, 2011; s. 2].

Podkarpackie jest regionem o stosunkowo niskim poziomie dochodów, wysokim poziomie bezrobocia i ustępującym pod wieloma względami reszcie kraju. Jest jednak regionem innowacyjnym, charakteryzującym się dużym potencjałem klastrowym. Może to stanowić o jego przewadze na tle kraju oraz umożliwić mu odrabianie dystansu rozwojowego w stosunku do reszty kraju i być ważnym czynnikiem pro-wzrostowym.

LITERATURA

- Bojar E., Bojar M., Żminda T., 2008, *The Clusters as a factor attracting foreign direct investments in less developed regions*, “Romanian Journal of Regional Science” vol. 2, no. 1.
- Dzierżanowski M., Rybacka M., Szultka M., 2011, *Rola klastrów w budowaniu gospodarki opartej na wiedzy*, Gdańsk, Szczecin.
- ECORYS, 2009, *FWC Sector Competitiveness Studies – Competitiveness of the EU Aerospace Industry with focus on: Aeronautics Industry*, Munich.
- Godlewska-Majkowska H., Zarębski P., 2011, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2011. Raport syntetyczny*, SGH, Warszawa.
- GUSa, 2012, *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2008–2010*, Warszawa.
- GUSb, 2012, *Rocznik statystyczny województw 2011*, Warszawa.
- <http://www.dolinalotnicza.pl/en/1/1/> (stan na 18.03.2012).
- http://www.eacp-aero.eu/fileadmin/user_upload/eacp/pdf/Event_Presentations_06-05-09/EACP_Rybka.pdf (stan na 13.03.2011).
- IBGR, 2009, *Wykorzystanie koncepcji klastrów do kształtowania polityki innowacyjnej i technologicznej państwa. Rekomendacje dla polityki stymulowania rozwoju klastrów w Polsce*, Gdańsk.
- Ketels C.H.M., Memedovic O., 2008, *From clusters to cluster-based economic development*, “Int. J. Technological Learning, Innovation and Development” vol. 1, no. 3.
- Maj M., Rychlicki P., *Kierunki rozwoju Województwa Podkarpackiego w oparciu o klastry* <http://www.rsi.podkarpackie.pl/Aktualnosci/Strony/Kierunki-rozwoju-Wojew%C3%B3dztwa-Podkarpackiego-w-oparciu-o-klastry.aspx> (stan na 10.03.2012).
- Markowski T., 2006, *Rola klastrów w budowaniu przewag konkurencyjnych miasta i regionu*, Uniwersytet Łódzki.

- Mikołajczyk A., Kurczewska B., 2008, *Rola klastrów w podnoszeniu konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw. Przykład klastrów japońskich* [w:] *Innowacyjność w Polsce w ujęciu regionalnym: nowe teorie, rola instytucji, funduszy unijnych i klastrów*, red. K. Piech, S. Pangsy-Kania, Instytut Wiedzy i Innowacji.
- MG, 2011, *Klastry. Polityka rozwoju gospodarczego oparta na klastrach*, Warszawa.
- PARP, 2012, *Klastry w województwie podkarpackim*, Warszawa.
- Plawgo B. (red.), 2007, *Raport Rozwój struktur klastrowych w Polsce wschodniej*, Warszawa.
- Porter M., 2003, *The economic performance of regions*, Institute for Strategy and Competitiveness, Harvard Business School, Boston.
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2013* przyj. 6.11.2007, http://www.podkarpackie.pl/rr/2007/vadem/prog/rpo_wp_17_09_2007.pdf (stan na 15.03.2012).
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 11 grudnia 2006 roku w sprawie udzielania przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi.*

Streszczenie

Artykuł ma na celu ukazanie roli struktur klastrowych jako czynnika wspierającego rozwój regionalny. Powiązania między przedsiębiorstwami i instytucjami, będące charakterystyczną cechą klastrów, sprzyjają innowacyjności, transferowi technologii i pozwalają na endogeniczną stymulację wzrostu regionalnego. Podkarpacie stanowi interesujący przypadek regionu, w którym powstają struktury klastrowe w przemyśle lotniczym, mogące pozwolić na poprawę kondycji regionu i jego konwergencję gospodarczą z najbardziej rozwiniętymi województwami Polski, takimi jak Mazowsze czy Wielkopolska. Procesowi temu sprzyjają zarówno istniejące w regionie tradycje przemysłu lotniczego (od lat 30. XX w.), koncentracja przedsiębiorstw zajmujących się tą gałęzią przemysłu oraz przedstawiciele łańcucha dostaw, jak i obecność ośrodków akademickich, inwestorów strategicznych, a także zainteresowanie i wsparcie ze strony instytucji (w regionalnej strategii innowacji dla województwa podkarpackiego na lata 2005–2013 uwzględniono konieczność tworzenia klastrów; w regionie funkcjonują Specjalne Strefy Ekonomiczne). W artykule przedstawione zostały wyzwania stojące przed Podkarpaciem w związku z tworzeniem struktur klastrowych, z uwzględnieniem roli instytucji, zaplecza infrastrukturalnego, kapitału ludzkiego oraz kondycji i specyfiki przedsiębiorstw funkcjonujących w regionie, zwłaszcza sektora MSP. Struktury klastrowe, dzięki ich stymulującemu wpływowi na liczne sektory gospodarki, są szansą na wzrost konkurencyjności słabiej rozwiniętych regionów, takich jak Podkarpacie.

Pro-growth Role of the Clusters – Opportunities for the Podkarpacie Region

Summary

The article aims to show the role of cluster structures as a factor supporting the regional development. Clusters are fostering innovation, technology transfer and allow the endogenous stimulation of the regional growth. Podkarpacie is a region, where cluster structures being formed in the aircraft industry can allow the improvement of the region's economic conditions, and therefore

lead to its' economic convergence with the most developed provinces of Poland. The necessity for cluster development is included in the regional strategy of innovation for the Podkarpacie for 2005–2013. The article presents the challenges that Podkarpacie is facing concerning the creation of the clusters. Clusters, due to their stimulatory influence on multiple sectors of the economy, constitute an opportunity to enhance the competitiveness of less developed regions, such as Podkarpacie.